

# Stenmuseet

## Kungslena sockenmagasin



# Välkommen in i Kungslena sockenmagasin!

Här har vi samlat gamla gravstenar från kyrkogården. I dag går det inte längre att säga var de från början har stått, men här under tak kan de bättre bevaras för framtiden.

Sockenmagasinet murades troligen upp i början av 1700-talet. Här magasineras en del av överskottet från goda årsskördar, en garanti för att ingen skulle behöva svälta under dåliga år. Sockenmagasinet kunde också låna ut säd mot ränta, det var med andra ord en tidig bank.

Kyrkogården i Kungslena är minst lika gammal som dagens kyrka, som kunnat dateras till 1110-talet. Troligt är att kyrkogården är äldre än så och att det en gång stod en stavkyrka i trä här. Det var redan under medeltiden viktigt att den vigda jorden hölls väl hägnad, inte minst för att hindra de i byn kringströvande kreaturen från att komma in. Redan i Västgötalagen står att hägnaden, den så kallade "kyrkobalken", skulle delas upp och skötas av socknens gårdar. Från 1683 finns en delningslängd bevarad som berättar att varje hemman skulle sörja för tio alnar. Dagens mur och de tre ingångarna med sina stigluckor bekostades dock av översteparet Witting 1715–1717.

Ända fram till 1866 så var kyrkogården delad efter socknens gårdar. I rät vinkel från kyrkan var marken uppdelad i smala remsor, ungefär som hemmanens åkrar. I dessa "ättekullar" begravde gårdarna sina döda. Gränsen mellan varje remsa markerades av huggna kalkstensvårdar, så kallade "skillnadsgravstenar". Men folkökningen gjorde att utrymmet började ta slut. Istället gick man som i andra socknar över till att begrava folk i "linje", det vill säga att folk begravdes i ensamgravar den ena efter den andra varefter de dog. Det var gratis. Men den som ville kunde fortsatt köpa sig en bestämd plats för sin familj. Med tiden kom de fina platserna i söder och kring kyrkan upptas helt av familjegravar, ofta med grusad yta och hägnade med häckar eller staket. Särskilt påkostad är överste Wästfeldts grav vid västra stigluckan. De som inte hade råd att köpa sig en

gravplats – flertalet i socknen – kom att begravas i allmänna linjen norr om kyrkan. Den är idag i det närmaste försvunnen.

På bilder från 1800-talet och fotografier från tidigt 1900-tal ser vi att kyrkogården är mer eller mindre en ängsmark. I Kungslena och många andra socknar var det klockaren som hade rätt att bärga höet. Ett sockenstämmoprotokoll från 1862 berättar:

”Klockare Nilsson hade anmält, att Barn och ungdom nedtrampa det vexande gräset å Kyrkogården, der de ofta komma tillsammans för att roa sig. Mot sådant oskick skall skolläraren varna de barn som bevista skolan och utom de personer, som vilja besöka sina anhörigas grafvar, må ingen för ro skull gå andra stigar än förut begagnade. Frågan om galler under södra porten till kyrkogården, som för några år sedan förevar och hvars anläggande beslöts, förekom äfven nu, och Socknemännen påmindes om beslutets verkställande, för att hindra svinkreatur inkomma och upprota aflidnes grafkullar på kyrkogården.”

Före 1900-talet var antalet gravstenar relativt få. I stället markerades gravarna med små jordkullar med vintergröna, så kallade gravkullar. Före industrialismen slog igenom i slutet av 1800-talet så var all huggning av gravstenar ett tidskrävande och därmed dyrt hantverk. Längre var gravvårdar i sten något som var förbehållet adel och präster. På kyrkogården finns tre murade gravar med stora hällar (så kallade ”tumbor”), två av dem är från 1600-talet och rymmer familjerna till befallningsmän på adelsgodset Lena. Porträttgravhällen över en dotter till friherre Stenbock står idag i vapenhuset.

Eftersom bygden har gott om lättbruten kalksten så kunde även välbärgade bönder kosta på sig att beställa gravvårdar, fast i mindre format. Dessa var ofta skillnadsgravstenar med de dödas initialer inhuggna. Två står ännu kvar på sina gamla platser i kvarteret sydväst om kyrkan. Ännu på 1870-talet fanns en mängd skillnadsgravstenar och tumbor på kyrkogården söder och öster om kyrkan.





**Litet marmorkors från  
barngrav**

REIDUN

4/5 1938 + 17/6 1941

**Kalkstensvård från mitten av  
1800-talet**

HÄR VILAR HEMMANSÄGAREN  
(H)ÅKAN (...)SSON

\*27/(?) 1818

+(...)

ANNA HÅKANSDOTTER

\*22/4 183(?) +15/12 185(6)





### Kalkstensvård från 1770

IOHAN

ANDESSON

IFRÅ GIÖTAR

GÅRDEN

FÖDD 1710

DÖD 1770



### Baksidan, bild:

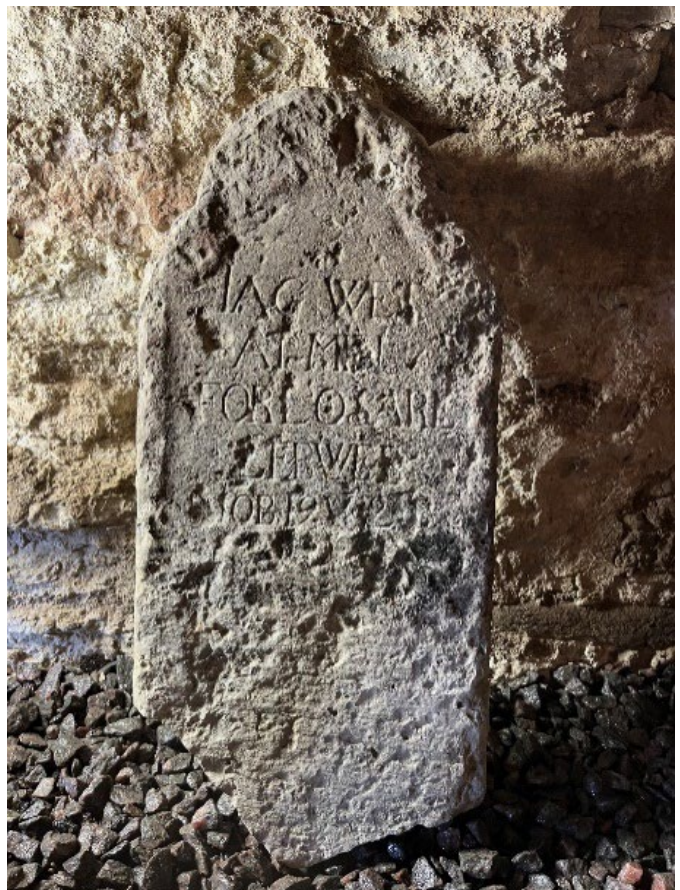
IAG WET

AT MIN

FÖRLOSSARE

LEFWER

IOB 12. V (...)







**Fragment av kalkstensvård från 1773, två delar**

(FÖ)D(D)

D. 29 SEPT (...)

DÖD. D. 17 AUG

1773

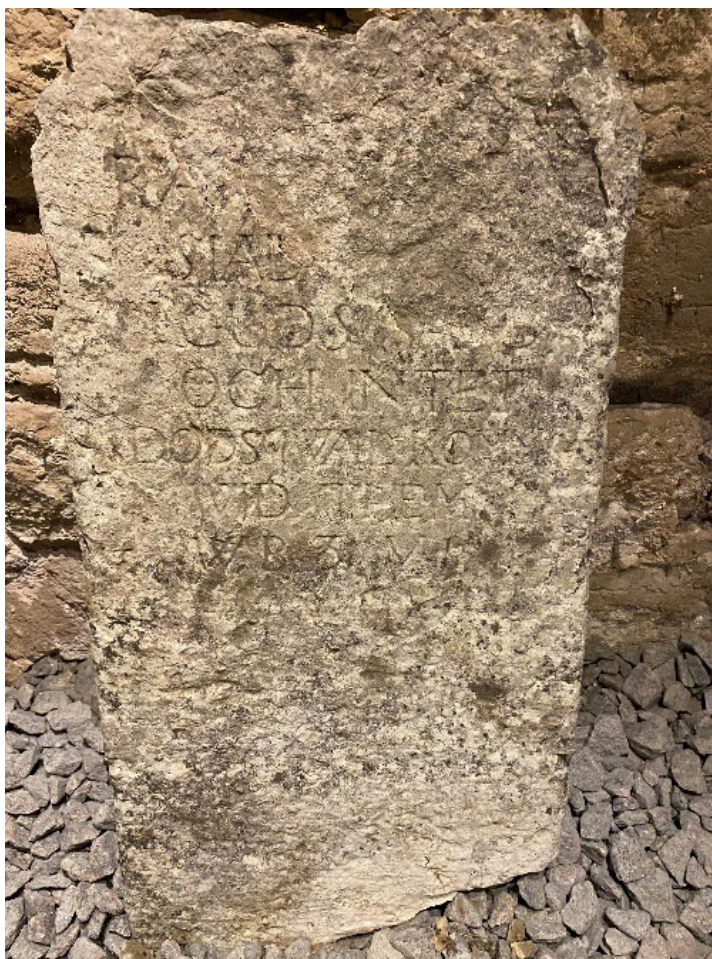


### Kalkstensvård från 1773

LARS LARSSON  
I BAKAGÅRDEN  
FÖDD D. 22 DEC  
1722  
DÖD D 7 MAI  
1773

#### Baksidan:

PÅ (...)H (...)  
SIÄL (...)  
I GUDS (HAND)  
OCH INTET  
DÖDS IWÄLKOMM  
WID THEM  
W.B 3 V.1



## ”Grevskapsmästarens” stenar

Under en stor del av 1600-talet gränsade Kungslena till Per Brahe den yngres grevskap Visingsborg. Visingsö var den tidens konstnärscentrum med målare, träsnidare och stenhuggare som arbetade med utsmyckningar av slott och kyrkor. Grevens stenhuggare anlätades också av grevskapets högre tjänstemän och präster för att hugga vackra gravvårdar. De sju kalkstensvårdarna vid denna vägg är alla huggna av en och samme stenhuggare. Vi känner igen dem på de fint gjorda änglahuvudena. Årtalen visar att de kom till mellan 1679 och 1707. Vi känner inte mästaren vid namn (även om en viss Peder Ingewallsson föreslagits) men vi kan kalla honom ”Grevskapsmästaren”. Samme stenhuggare har gjort flera gravstenar på Kumlaby kyrkogård på Visingsö och i vår närhet kyrkoherde Gadds porträttgravhäll från 1686 i Varvs kyrka och häradshövding Gunnarssons motsvarande i Velinga kyrka, troligen från 1687. Eftersom grevskapet drogs in till Kronan vid reduktionen 1680 så är det uppenbart att vår stenhuggare förtjänade sitt fortsatta uppehälle med arbeten åt de mer bemedlade i det forna grevskapet med omnejd. Utöver Kristusmonogrammet ”IHS” (Iesus Hominem Salvator = Jesus Människornas Frälsare) har gravstenarna bara årtal och initialer på gravlagda. Motsvarande gravstenar av samma mästare kan du finna på följande kyrkogårdar i pastoratet som en gång ingick i Visingsborgs grevskap: Acklinga, Hångsdala, Härja, Hömb och Varv.









Baksida











Typisk så kallad "skillnadsgravsten" av kalksten från 1600-talets andra hälft. Svampformen och det naivt huggna änglahuvudet känner vi igen från gravstenar på andra kyrkogårdar i pastoratet (Acklinga, Hömb, Velinga, Varv och Östra Gerum), de är alla huggna under 1660- och 70-talen. Två stycken står ännu kvar på sina ursprungliga platser i kvarteret sydväst om kyrkan.





**Klöverformad kalkstensvård  
från 1600- eller 1700-talet.**

**Kalkstensvård från 1759**

JON ANDERS  
SON MED SIN  
KÄRA HVSTRV  
MARIT SWÄNS  
DOTER IFRÅN  
LOKEGÅRDEN  
DÖD Å 1759







"Skillnadsgravsten" av kalksten från 1690-talet med inhuggen ros.  
MS(D) 169(?)



## Kalkstensvård från 1701

HÄR HVILAR  
BENGT N S  
LITEN ANNA I D

**Baksida:**  
ANNO 1701



## Stavkorshäll och liljesten av sandsten

Dessa båda gravhällar är troligen från början av 1200-talet. Kanske har de varit lagda över präster eller andra betydande personer i socknen. Liljestenarna med sitt livsträd är typiska för Västergötland, men formspråket känns igen på dopfuntar och annan stensulptur från 1100- och 1200-talen, inte bara i Sverige utan även i övriga Europa. Ny forskning menar att sådana gravhällar kan ha varit ett sätt för nya samhällseliter i det framväxande kungariket att markera sin lojalitet mot kung och kyrka.

